

NYE INKUNABLER I DET KONGELIGE BIBLIOTEK V

AF

ERIK DAL

Omtrent samtidig med nærværende bind af *Fund og Forskning* udgiver Det kongelige Bibliotek et Tillæg til Victor Madsens Katalog over Det kongelige Biblioteks Inkunabler I-II 1931-38. Dette hæfte indeholder de supplerende fortegnelser, der fra tid til anden har været publiceret her i årsskriftet, endvidere en liste over de c. 80 inkunabler, der har kunnet påvises i andre danske biblioteker (og om hvilke en oversigtsartikel findes i *Bogens Verden* 1963), og endelig de fornødne registre til dette materiale, herunder en konkordans over numre i Gesamtkatalog der Wiegendrucke, såvidt det rækker. Betegnelsen for inkunablerne fra de andre biblioteker bliver *Madsen T* med løbenummer 1 ff.

Nævnte tillægshæfte er grunden til, at Supplement V offentliggøres kun et år efter Supplement IV, til trods for at det ikke kan blive stort. Det omfatter foruden nogle omkatalogiseringer årets otte køb, en gave, nogle bøger tilbyttede ved andre bibliotekers velvilje, og nogle bøger fra den ældre bestand, der ikke havde egen nummerering. De tre uhyre sjældne Aristotelica 4388-90, af hvilke de to endda er hidtil ukendte varianter, er fremdraget af bibliotekar Sven Jacobsen; de var ikke før erkendt som inkunabler. Nr. 4383-87 er tilbyttet fra Kunstindustrimuseets Bibliotek, men fire af disse bøger tilhører Det kongelige Biblioteks gamle bestand, hvoraf de udskiltes 1893.

Om købene skal der ligesom ifjor gøres nogle orienterende bemærkninger. De omfatter atter et par småbøger fra middelalderens lærdom i de elementære humanistiske discipliner: en meget sjælden udgave af Publicius og et i inkunabelsamlingen hidtil manglende skrift af Fortunatianus (4377, 4375). Til samme emnekreds hører Crastonus' græsk-latin-

De fire tidligere supplementer, ved Henning Einersen, R. Edelmann og Erik Dal, fandtes i *Fund og Forskning* II 1955 s. 107-12, III 1956 s. 79-90 og IX 1962 s. 37-52.

ske lexikon med index, sidstnævnte fandtes ikke i de ældre udgaver af værket (4374). Latinlærdommens transformation til modersmålene exemplificeres af den italienske udgave af Quintus Curtius Rufus' historieværk (4379); det er karakteristisk, at samlingen fra gammel tid rummer samtlige inkunabeludgaver af den latinske text, men ingen af de fire oversættelser til henholdsvis italiensk, catalansk, spansk og fransk.

En modersmålsudgave af et latinsk værk er også bibliotekets sidste og mest spændende erhvervelse: de gamle verspar, der tillagdes Cato den Ældre og gik under navnet *Disticha Catonis*, eksisterer ifølge *Gesamtkatalog* i 69 latinske udgaver, 39 tyske med eller uden latinsk text (deraf et par *unica* i Kgl. Bibl.), nogle på engelsk, hollandsk, fransk og spansk, og endelig ti på italiensk. Af disse er igen tre versificerede. En af disse kendes kun i København, Manchester og Firenze (2. opl. kun i Neapel), en anden kun i Venezia, og den tredje ifl. GW kun i Martini-samlingen i Lugano. Sidstnævnte pjece er senere kommet på markedet, og på den angivne baggrund måtte den være af særlig interesse for Kgl. Bibl., hvor den nu findes som 4381 og forhåbentlig vil give anledning til en undersøgelse.

I en anden retning går to andre af årets køb: Et lille antisemitisk skrift om Talmud er købt (4373), dels fordi ingen af inkunabeludgaverne fandtes, dels fordi det er trykt i Østrig, hvorfra iforvejen kun fire inkunabler forefandtes. Et prægtigt udseende værk (4376) fra lægen Joh. Schalls ganske lille officin i Mantova er forfattet af den konverterede jøde Salomon Levita, eller Paulus de S. Maria, død 1435 som biskop i Burgos. Det gennemgår teologiske spørgsmål i form af en dialog mellem Saulus og Paulus, den uomvendte og den omvendte; som efterskrift findes en traktat af kristologisk indhold, forfattet af en Rabbi Samuel efter hans trosskifte. I parentes kan nævnes, at dette skrift i et hidtil ukendt dansk tryk nylig er fremdraget i Universitetsbiblioteket i Uppsala.

Rent bogtrykhistoriske kriterier ledte endelig til købet af Martinus Polonus: *Margarita decreti*, udgående fra en lille, her hidtil urepræsenteret bolognesisk presse, Joh. de Nördlingen (i samarbejde med Henricus Haarlem, der senere skiftede kompagniskab). Denne bog er indbundet i træplader helt uden overtræk, blot holdt sammen af en smal skindryg, og er indvendig så ren og hvid som en af årets nyheder frisk fra boghandleren (4380).

Med publiceringen af de følgende sider og det nævnte katalogtillæg i bogform er den rent katalogmæssige bearbejdelse bragt til et hvilepunkt. Men inkunabelsamlingen ligger stadig som et skatkammer, hvori mange opdagelser kan gøres. Og trods de millionværdier, den repræsenterer, er

der fortsat mange aldeles berettigede ønsker, der må henstå uopfyldte, altimens inkunabelpriserne verden over øges i endnu hurtigere takt end inflationen.

- 605 BERNARDUS CLARAVALENSIS: Epistolae. . . [Strassburg: Heinrich Eggestein, c. 1475]. 2°. Exemplaret mgl. 1940. Et andet ex. indb. m. 1776 får nu nummeret.
- 980 CALDERINUS, DOMITIUS: Defensio adversus Brotheum (c: Nicolaum Perrottum). [Pinerolo: Jacobus Rubeus, 25. okt. 1479?]. 2°. Cop. 1406 (beskriver Bibl. Mazarine's ex. med små unøjagtigheder: 16 bl. 4° i st. f. 10 bl. 2°). Dette og nærv. ex. synes at være de eneste separate. Iøvrigt hører skriftet til (visse eksemplarer af) Juvenalis: Satirae, hvad sign. h1 på bl. 4 viser. Juvenal se: H. 9668. Pr. 7246. Gu. 5580. St. J 579. Type 1. Moderne papirbind. Pladsen for den græske text er tom. Prov.: Emi in ciuitate Bisuntium de Mense Maij Anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo primo.
- 3190 PHALARIS: Epistolae. Græsk. [Venezia] 1498. 4°. Halvbind, c. 1800 læs Indb. m. 18 (jf. Madsen T 83).
- 3240 PIUS II: Abbreviatio supra Decades Flavii Blondi. [Roma: Oliverius Servius] 1481. 2°. HC. *259. Pr. 3958. BMC. IV, 129 (Flavius Blondus). Pell. 180. VB. 3533. Pol. 704 (Flavius Blondus). St. P 597. Type 1. Enkelte annotationer med Jean Groliers hånd. – Helmaroquin 20. årh. Prov.: Mej Jo. grolier lugdunensis & amicorum. (Tilskrift ved kolofon). – Collegii Caltu . . . societatis Jesu inscriptus Catalogo ex dono D. Joannis Ferarij. – Erhvervet 1948, hvorved det af Madsen beskrevne exemplar udgik.
- 4266 BAPTISTA MANTUANUS: De patientia. Deventer: Richard Paffraet, 20. oktober 1498. 4°. GW. 3306. HC. 2405. Campbell 230. Type 3, 5, 6. Halvbind c. 1850. Prov.: Københavns Universitetsbibliotek 1937. (Se Madsen II s. 574.)
- 4275 VOCABULARIS rerum. Augsburg: Johann Keller, 1478. 2°. HC. 3699. Pr. 1743. BMC. II, 360 (IB 6204). Pell. 2805. VB. 194. Type 1. Bogen er ikke identisk med Wenceslaus Bracks Vocabularium, se The Library, 3. ser., vol. 4, p. 88, og rettelsen BMC. III, 858. I Fund og Forskning II 1955 katalogiseret under Brack. Delvis rubriceret. Samtidigt træbind med spor (afsmitning af skrift) af forsvundet pergamentovertræk. Hvid fåreskindsryg, 16. årh. Rester af metalspænde. Prov.: Udraderede stempler. – Købt 1946.
- 4342 BRUNUS ARETINUS, LEONARDUS: Istoria Fiorentina, trad. da Donato Acciaoli. – POGGIO BRACCIOLINI: Historia Fiorentina, trad. da Jacopo Poggio. Firenze: Bartolomeo di Libri, 5. juni og 3. sept. 1492. 2°.

- GW. 5613. HC. 1563. Pr. 6197. BMC. VI, 649 (IB 27292). Oates 2354. Pell. 1116. VB. 2907. Gu. 2203. St. B 1109. Type 2.
 Enkelte gl. tilskrifter. Register til 1. del indb. efter fellestitelbladet a1 (med ordene *Le historie eioarentine* [!]). Sidste bl. (tomt) mgl. Pergamentbind (Italien 17. årh.?).
 Prov.: Sorø Akademis Bibliotek. Byttet med det i Fund og Forskning 1962 s. 45 beskrevne exemplar, der nu betegnes Madsen T19.
- 4373 TALMUD. *Objectiones in dicta Talmut seductoris Judaeorum*. [Wien: Johann von Winterburg, c. 1500]. 4°. HC. *15229. Pr. 9487. BMC. III, 813 (IA 51565). Oates 4026. VB. 2685. Pol. 2900. St. T 15. Type 1, 2, 8.
 Nyere kartonnage. Enkelte gl. tilskrifter.
 Prov.: Nádasd-Ladányi Könyvtar. – Købt 1692.
- 4374 CRASTONUS, JOHANNES: *Lexicon graeco-latinum. Cum indice Ambrosii Regiensis*. Modena: Dionysius Bertochus, 20. okt. 1499, registerdelen tidligst 5. juli 1500. 2°. GW. 7815. H. *5814. Pr. 7214. BMC. VII, 1067 (IB 32333). Pell. 4043. VB. 3164. Pol. 1203. St. C 854. Gu. 3256. Collijn: Uppsala 455. Pellechets beskrivelse svarer bedst til dette exemplar af det variantrige værk. Hoveddelen er af det ufolierede 1. stadium, registret har Errata; dettes fortale er dat. 5. juli 1500, og det er uvist, om det er færdigtrykt 1500, og om det er sket før trykkerens tilbagevenden til Reggio. Type 15, 16.
 Træskåret initial og trykermærke. Helperg. med rester af bindebånd, antagelig spansk, 16. årh. Registerdelen er indbundet foran ordbogen.
 Prov.: Købt i Holland 1692. Bindet og diverse tilskrifter på det viser, at bogen har været i Spanien indtil nutiden.
- 4375 FORTUNATIANUS, CHIRIUS: *Rhetorica*. [Ed. Franciscus Puteolanus]. M. fl. skrifter af samme og af DIONYSIUS HALICARNASSENSIS. [Venezia: Christophorus de Pensis, 1498–1500]. 4°. H. *7305. Pr. 5256. BMC. V, 475 (IA 23530). Pell. 4889. VB 4313. Pol. 1505. St. F 247. Gu. 4048. Type 8.
 Træskårne initialer. Gl. håndskreven foliering 125–196. Nyt helperg.
 Prov.: Købt 1962.
- 4376 PAULUS DE SANCTA MARIA (Salomon Levi): *Scrutinium scripturarum*. – RABBI SAMUEL Marrochianus: *Epistola ad Rabbi Isaac contra Judaeorum errores, per Alphonsum Boni Homini translata*. Mantova: Johannes Schall, 1496. 2°. H. 10765. Pr. 6898. BMC. VII, 933 (IB 30652). Oates 2586, uden Epistola. Pol. 3011, kun Epistola. St. P 175. Type 1, 2.
 Arksign. b–g håndstemplede. Enkelte gl. tilskrifter på hebraisk og latin. Nyt halvbind.
 Prov.: Købt 1962.
- 4377 PUBLICIUS, JACOBUS: *Institutiones oratoriae. Ars scribendi epistolas*. [Reutlingen: Michael Greyff, c. 1491]. 4°.

- H. *13548. St. P 1003 (der angiver GW-Kommissionen som kilde for tilskrivningen). Type 10.
Malet træsnit og træskårne initialer. Malede initialer. Rubriceret. Helbind 19. årh.
Prov.: Købt 1962.
- 4378 *CHRONICA slavica*. [Lübeck, Matthaeus Brandis, 1486]. 2°. GW. 6692. H. 4995. VB. 1479. St. C 442. Type 1, 2.
Gl. håndskrevne marginaler. Nyt samlebind i Kgl. Bibls håndskriftafdeling: Additamenta 168, 2°. Prov.: Árni Magnússon. – Universitetsbiblioteket.
= Inc. Haun. 1124.
- 4379 *CURTIVS RUFVS, QVINTVS: De rebus gestis Alexandri Magni, italice per Petrum Candidum*. Italiensk. Firenze: Apud S. Jacobum de Ripoli, 1478. 2°. GW. 7877. HC. 5888 = H. 5889. Pr. 6100. BMC. VI, 622 (IB 27038). Oates 2331. Pell. 4070. VB. 2878. St. C 891. Gu. 3292. Type 3.
Italienske marginaler, med to hænder. Marmoreret fransk helbind, 18. årh. Prov.: Exlibris med nitakket krone og initialer A.P. – Med Wodhulls hånd: Payne's sale. £3 s3. M. Wodhull Apr. 13th 1792. Collat: & complet. – From the library of George Dunn of Woolley Hall near Maidenhead (exlibris). – Købt 1962.
- 4380 *MARTINVS POLONVS: Margarita decreti*. [Bologna: Johannes de Nördlingen et Henricus Haarlem, c. 1483]. 2°. HC. 10836. Pr. 6563. BMC. VI, 820 (IB 28729). VB. 2742, 3. St. M 278. Type 1, 2.
Malede initialer. Register annoteret. Træplader, skindryg. Prov.: Hunc librum (de libris relictis domini Johannis quondam cooperat. . . in stetz) donavit Honorabilis dominus Michael Premner Pleb. . . ac decanus in stantz conuentui nostro Reg. . . pro decore . . . liberarie quae et singularis qui et singularis noster fautor existens quapropter eo Vtentes orent altissime pro salute amborum. Anno . . . – Bundesdenkmalamt (stempel). – Købt 1962.
- 4381 *CATO: Disticha, in vulgares rhythmos a Constantino d'Andrea translata*. [Venezia: Damianus de Gorgonzola(?), c. 1493/94]. 4°. GW. 6374, identisk med foreliggende (unike) exemplar. Type 5.
Malet alincategn ved textens begyndelse. Nutidigt papirbind. Prov.: Martini-samlingen i Lugano. – Købt 1962.
- 4382 *CASSIANVS, IOHANNES: De institutis coenobiorum. – Collationes XXIV patrum*. Basel: Johann Amerbach, 1497. 4°. GW. 6162. HC. 4564. Pr. 7611. BMC. III, 758 (IA 37401). Pell. 3338. Pol. 1014. Gu. 2547. St. C 212. Type 11, 16, 19.
Malede initialer. Samtidigt skindbind med blindtryk og rester af spænder. Etiket på forsiden.

- Indb. med: Expositio Umberti super Regulam Augustini. – Expositio Hugonis de Sancto Victore super eandem regulam. Hagenau 1505.
Prov.: Sorø Akademis Bibliotek, Sorø. (Bytte 1962).
- 4383 ANTONINUS FLORENTINUS: Summa theologiae. P. 1–3 (af 4). Nürnberg: Anton Koberger, 1477–79. 2°. GW. 2186. HC. *1242. Pol. 265. Gu. 689. St. A 776.
Tre samt. helbind m. delvis manglende beslag, spænder og blysom. I bd. 1 mgl. sidste, i bd. 3 første og sidste bl. (tomme).
= Inc. Haun. 266.
- 4384 BIBLIA latina. Nürnberg: Andreas Frisner et Johann Sensenschmidt, 9. dec. 1475. 2°. GW. 4219. HC. *3057. Gu. 1644. St. B 478.
Af 1. ark (med Aristeas: Ad Philocratem de LXX interpretibus) resterer kun bl. 6. Af bibeltexen mgl. 33 bl. Register (30 bl.) mgl. Lidt yngre helbind med blindtryk, beslag og spænder.
= Inc. Haun. 666.
- 4385 DOMINICUS DE SANCTO GEMINIANO: Lectura super sexto decretalium. P. 1–2. Venezia: Jacobus Rubeus, 10. sept. 1476. 2°. GW. 8646. HC. *7539. Pr. 4247. BMC. V, 216 (IC 20099). Oates 1698. Pell. 4400. VB. 3724, 5. Pol. 1338. Gu. 3542. St. D 256. Type 5.
Malede initialer og kolumnetitler. Rubriceret. Gl. tilskrifter. Mgl. bl. a 1–2 og m 8. Bind af pergament-håndskriftfragmenter over pap.
Prov: Kunstindustrimuseets Bibliotek, København. (Bytte 1962).
- 4386 DOMINICUS DE SANCTO GEMINIANO: Lectura super sexto Decretalium, a Johanne Stoll et Henrico Niffer edita. P. 2. Speyer: Peter Drach [ikke efter 1479]. 2°. GW. 8648. HC. *7530. Gu. 3535. St. D 258.
Træskåret bogtrykkermærke. Samt. helbind med blindtryk og rester af spænder.
= Inc. Haun. 1434.
- 4387 THOMAS DE AQUINO: Summa theologiae, prima secundae. Mainz: Peter Schöffler, 8. nov. 1471. 2°. H. *1447. Pol. 3749. St. T 182.
Malede initialer og kolumnetitler. Rubriceret. De to sidste ark og de to sidste bl. af trediesidste ark mgl. Samt. helbind med blindtryk og med rester af spænder og beslag.
= Inc. Haun. 3930.
- 4388 ARISTOTELES: Oeconomica. Cum prologo Leonardi Bruni Aretini. [Leipzig: Martin Landsberg, c. 1499]. 2°. GW. 2439. Mead 1724. St. A 904. Type 1, 5.
Samt. svineskins halvbind med blindtryk over træplader. Meget stærkt annoteret.

Indb. mellem sa. bogtrykkers udgaver af Aristoteles: *Ethica*, 1501, og *Politica*, [1502]. Bindets bagside fornyet, har muligvis indeholdt flere skrifter. Prov.: På bindet stemplet: G.H.(?)D. 1578.

- 4389 BRICOT, THOMAS: *Textus abbreviatus in cursum totius logices Aristotelis*. Paris [Pierre le Dru(?)for] Denis Roce [c. 1500]. 8°. GW. 5533 er samme tryk, men har Durand Gerlier's forlæggermærke, ikke Denis Roce's. Ligeledes Cop. 1339, Pol. 2987, St. B 1068. Roce's (tredie) mærke se Claudin II s. 531. Ph. Renouard: *Les marques typographiques parisiennes des XVe et XVIe siècles* nr. 1005. Type 1, 2. Bl. 1 beskadiget. Gl. tilskrifter. Helbind med plade- og rulletryk (16. årh.).
- 4390 BRICOT, THOMAS: *Textus abbreviatus in totam naturalem philosophiam Aristotelis*. [Paris: Pierre le Dru(?) efter 1500(?)]. 8°. GW. 5541, men uden angivelsen under titelbladets trykermærke: Pour .M. Durand. Gerlier, og med enkelte andre afvigelser, incl. den i GW's Anm. nævnte. Trykermærket, Renouard nr. 488, benyttedes både af Pierre le Dru og É. Jehannot. Pr. 8371. Type 2, 3, 5, 6. Gl. tilskrifter. Indb. m. 4389.
- 4391 BIBLIA latina, cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guilelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthaei Doering. – Nicolaus de Lyra: *Contra perfidiam Judaeorum*. P. 1–4. Nürnberg: Anton Koberger, 7. maj 1485. 2°. GW. 4288. HC. 3166. Oates 1004. Pol. 675 A. St. B 547. Malede initialer. Rubriceret. Træsnit. Mgl. bl. i P. 1: a1 (tomt), p3, p6; i P. 3: c2; i P. 4: a1, R 7–8 (tomme). Fire nutidige helbind med beslag. Prov.: Petrus Stöcklin huius libri possessor in rudi materia pro octo aureis et v grossis empti. In festo sancti Jacobi. – Anno 1560 legi ego Jacobus bhun. – Gave fra overretssagfører Thorvald Mikkelsens bo 1962. P. 1–2 = Inc. Haun. 699.
- [4392] MISSALE [Viburgense]. Lübeck: Stephan Arndes, 20. sept. 1500. 2°. Laur. Nielsen: *Dansk Bibliografi* nr. 186. *Sitzungsberichte der Ges. f. Gesch. u. Alterthumskunde d. Ostseeprovinzen Russlands*, 1900, s. 43–56. *Nord. tidskr. f. bok- o. bibl.väsen* I 1914 s. 352–62. *Fotokopi* efter unicum i stadsbiblioteket i Riga. Er undtagelsesvis optaget blandt de egentlige bøger, da den ikke synes at figurere i nogen inkunabelkatalog.
- 4393 PERSIUS FLACCUS, AULUS: *Satirae, cum commentariis Johannis Britannici et Bartholomaei Fontii*. Venezia: Bartholomaeus de Ragazonibus, 17. jan. 1492. 2°. HC. *12737. Oates 2090. St. P 314. Indb. m. 2029. = Inc. Haun. 3107.

- 4394 AUGUSTINUS, AURELIUS: De trinitate. [Basel:] Johann Amerbach, 1489. 2°. GW. 2926. HC. 2037. Pol. 416. Gu. 1054. St. A 1195.
Malede initialer. Rubriceret.
Indb. m. 401.
= Inc. Haun. 428, i forb. m. hvilken ex. er nævnt.
- 4395 MODUS legendi abbreviaturas in utroque jure. – JOHANNES DE URBACH: Processus judiciarius. Tractatus presumptionum. – DOMINICUS DE CIVITATE VISENTINA: Summa notarii. Ars notariatus. Defensorium juris. – INNOCENTIUS IV: Tractatus exceptionum. – DINUS DE MUGELLO: Tractatus præscriptionum. – JACOBI (Petrus): De arbitris et arbitratoribus. – GALNANUS DE BONONIA: Differentiae legum et canonum. [Vienne: Johann Solidi, c. 1478]. 2°. H. *11479. Pol. 2746. Mead 4846. Dalbanne-Droz: L'imprimerie à Vienne en Dauphiné au XVe siècle (1930) s. 28 og IX. Vexlende tilskrivninger. Type 1B.
Malede initialer. Rubriceret. Nogle gl. tilskrifter. Bl. 1–40 (Modus legendi) mgl. Samt. hellæder m. blindtryk og rester af spænder.
Prov.: Udstreget ejerindskrift. – Sum Venceslai Albilij. – Collegij Olomucen. Soc.tis Jesu catal. inscriptus an. 1615.
= Inc. Haun. 2793, der ligeledes mgl. bl. 1–40. Madsen har kendt begge ex., men ikke gjort bemærkninger om dette.